

مجموعه مقاله‌ها
نسخه ماندگار

پارسیان دژ

تاریخ، فرهنگ و میراث ایران

آثار باستانی و ارزش های تاریخی

اساطیر و الهه های ایران باستان

نویسنده: شمشاد امیری خراسانی

انتشار: ۲ فروردین ۱۳۹۵ | ۵ دقیقه مطالعه

چکیده مقاله

در ایران کهن و باستان مانند هر جای دیگر جهان آن دوران، اولین پیکره هایی که ساخته شدند، نمونه های کوچک گلین از زنان باردار و حیوانات بودند، آنها بازتابی از اعتقاد بنیادین پرستش باروری و طبیعت حساب می شدند

پارسیان دژ / آثار باستانی و ارزش های تاریخی

در ایران کهن و باستان مانند هر جای دیگر جهان آن دوران، اولین پیکره هایی که ساخته شدند، نمونه های کوچک گلین از زنان باردار و حیوانات بودند، آنها بازتابی از اعتقاد بنیادین پرستش باروری و طبیعت حساب می شدند. شکل های الهه مادر یا ربه النوع باروری، از پیکره های نیمه طبیعی نما، با سینه ها و شکم و کپل های بسیار حجیم، نشانه های بارز و مؤکد باروری را شامل بودند. وجود این آثار نشان از موقعیت اجتماعی و خاص زن در آن تمدن ها می باشد، از سوی دیگر دلالت بر تلقی انسان، از جایگاه کیهانی نیروی مونث در نظام هستی است. هم چنین شباهت های طبیعی بین نیروی حیات بخش زن و زمین، سبب یکی پنداشتن این دو نیرو گردیده بود، و زن تبدیل به نمادی از مادر-کبیر، به معنای مادر تمامی جهان هستی شد. این قدرت اسطوره ای را در تمامی جوامع بدوی آغاز عصر کشاورزی، به خصوص در پیکرک های الهه مادر، و نقوش برگرفته از این تفکر، در آثار به جای مانده از آن دوران دیده می شود. با توجه به تمامی این تفاسیل، می توان نتیجه گرفت، که در جهان بینی پیش از تاریخ ایران، ابر انسان زن بوده است، نه مرد.

نام الهه های ایران

- الهه مهر: میترا.
 - الهه باران: آناهیتا.
 - الهه جنگ: خشاتریا.
 - الهه آتش: آذر.
 - الهه خشم و قهر: ایندرا.
 - الهه طوفان: وایو.
 - الهه پیروزی: وره رام.
 - الهه پاکی: مهر اوه.
 - الهه دوستی و پیوند و آرامش: آریامن.
 - الهه راستی و درستی: اشتاد.
 - الهه ای که خوشی و شادی را تقسیم می کند: بغ.
 - ایزدی نماد پرتوی خورشید: اوش بام.
 - الهه روز بیست و هفتم ماه مهر: آسمان.
 - فرزند آب ها: اپام نپات.
 - دختر هرمزد و سپنارمذ: ارد.
 - برترین بهشت یا جهان روشن هرمزد: انگران.
 - هدیه خورشید، خورشید داد، عطیه مهر: مهرداد.
- * بزرگترین و قدرتمندترین الهه ها در ایران باستان میترا بود، میترا یا مهر به همان معنایی به کار می رفت، که امروزه بکار می رود، واژه مهربان به معنای شخصی که نگهدار مهر است، امروزه نیز بکار می رود.
- * آناهیتا الهه بارندگی و رویش و زاینده گی بود، که به اراده و تدبیرش باران فرو می آمد، رودها به جریان می

آمدند، گیاهان می روییدند و حیوانات و انسانها زاد و ولد می کردند، رحمت آناهیتا شامل تمام موجودات زنده می شد، و از این جهت یک ذات مقدس برای تمام ایرانیان بود.

* خشاتریا خدای جنگ آور بود، به ایرانیان فنون نبرد و ساخت جنگ افزار را یاد می داد، و به آنها می آموخت در برابر مهاجمان چگونه از خود دفاع کنند.

* بزرگترین و قدرتمندترین الهه ها در ایران باستان میترا بود، میترا یا مهر به همان معنایی به کار می رفت، که امروزه بکار می رود، واژه مهربان به معنای شخصی که نگهدار مهر است، امروزه نیز بکار می رود.

* آناهیتا الهه بارندگی و رویش و زاینده گی بود، که به اراده و تدبیرش باران فرو می آمد، رودها به جریان می آمدند، گیاهان می روییدند و حیوانات و انسانها زاد و ولد می کردند، رحمت آناهیتا شامل تمام موجودات زنده می شد، و از این جهت یک ذات مقدس برای تمام ایرانیان بود.

* خشاتریا خدای جنگ آور بود، به ایرانیان فنون نبرد و ساخت جنگ افزار را یاد می داد، و به آنها می آموخت در برابر مهاجمان چگونه از خود دفاع کنند.

* آذر حرارت و گرمی آفرین بود، چون انسانها را دوست می داشت با حرارتش خانه های آنان را گرم می کرد،

گوشت را می پخت و اهریمن ها و حیوانات موذی را از آنها دور می کرد.

* ایندرااله خشم و قهر بود، به نیروی خویش زمین و آسمان را از یکدیگر جدا می کند، و همه جا را وسعت می بخشد، فرمانروای طوفانها و رودهاست، با روشنایی خویش تاریکی ها را از میان می برد، و گاهی با گرز آهنین خود کوهها را می شکافد، و گناهکاران را کیفر می دهد.

* وایو ایزد بانوی باد و طوفان بود، همه چیز را در هم می شکند، آوایش رعد آساست، چون پیش می تازد به آسمان می رسد، و ابرها را فروخته می سازد، و چون به زمین جولان می کند، توده غبار را بر آسمان بر می انگیزد. جالب: مانفرد مایر هوفر، در مقاله ریشه شناسی و کهن ترین شواهد نام میترا، پس از بحثی فاضلانه درباره معانی خورشید و پیمان برای میترا، حتی واژه متررا نیز مشتق از نام میترا می داند و «mi-tra» را ابزار اندازه گیری معنا می کند، که «ma» به معنای جدید پیمان از آن ریشه گرفته است، ("متروس" یونانی به معنای اندازه و اندازه درست هم از این ریشه است). اما در غرب نام مهرگاه برابر ایزد خورشید دانسته شده، و گاه کنار خورشید، و در تصاویر و نقش برجسته ها در حال برگزاری بزم مقدس دیده می شود، و سپس با گردونه خورشید و همراه با آن به عرش اعلی صعود می کند.

در مقاله بالوتا بنام، مهرپرستی در کتیبه های داشی، نوشته شده که در داشی کشور رومانی، میترا پیوسته دارای القاب «خورشید شکست ناپذیر»، «خدای خورشید شکست ناپذیر»، «خدای قادر مطلق شکست ناپذیر»، «ایزد آفریدگار»، «چشمه جاوید» و همانند آن بوده است، و حتی دوبار برای صفت قادر مطلق از واژه «نبرزه» که همان «نبرده» به معنای دلیر پارسایی استفاده کرده اند. پس نویسنده ناچار به ریشه ایرانی این ایزد اقرار می کند، ضمن اینکه برای ما روشن می شود، که در برخی جا های غرب، میترا برابر با خورشید، ولی در همه جا آفریدگار است، حال آنکه در اوستای ایرانی، مهر آفریده یا هورامزدا است. یک بار در مهریشت ۱ هورامزدا به زرتشت می گوید: مهر را در شایستگی نیایش برابر با خودم آفریدم، و در جایی دیگر مهر آشکارا «آفریده هورامزدا» خوانده می شود، در پایان یشت، خورشید و مهر از همه جدا نام برده می شوند.

ارجاع به مقاله

شمشاد امیری خراسانی، «اساطیر و الهه های ایران باستان»، پارسیان دژ، ۱۳۹۵.

خواندن مقاله و پیوست‌های آن در وبسایت پارسیان دژ

نشانی ثابت این نسخه:

<http://parsijandej.ir/articles/1645/pdf/اساطیر-و-الهه-های-ایران-باستان.pdf>

آخرین ویرایش مقاله: ۱۲ مرداد ۱۴۰۵